tiesų didelis laukas išvažinėtas buldozeriais, lauko pakraščiuose ir įvairiose vietose gulėjo sustumtos akmenų krūvos. Dar vienur kitur buvo matyti pilkapių sampilai ar jų vietoje akmenų grindinėliai. Neliko jokių abejonių, kad čia būta pilkapyno. Jis buvęs laukuose į rytus nuo Papiškių (Juodišiaus) ežero, netoli Radyščiaus piliakalnio, kuris archeologams buvo žinomas. Pilkapiai kažkaip išsprūdo iš akiračio, į archeologinių paminklų sąrašą nepateko ir tapo galutinai sunaikinti 1973 metais.

Pilkapių čia būta daug — pasklidę kelių hektarų plote. Pietrytinėje pilkapyno dalyje būta ilgojo pilkapio. Čia dar buvo matomas apie 50 m ilgio ir 4 m pločio bei 60—80 cm aukščio pylimėlis.

Nepavykus su Liškiavos kolūkio pirmininku susitarti dėl pradėtų darbų sustabdymo, spėjome ištirti 2 pilkapių liekanas. Abiejuose būta griautinių kapų. Viename pilkapyje pavyko surinkti tik žmogaus griaučių liekanas; prie jų įkapių nesuradome.

Kitas pilkapis buvo gerai išlikęs. Kūgio formos krūsnis buvo apie 4—5 m skersmens ir apie 1 m aukščio. Ištirti jos nesuspėjome. Atvykę po pusdienio, radome tik pilkapio vietą, kurioje aptikome žmogaus griaučius. Mirusysis gulėjo ant nugaros, galva į šiaurės vakarus, ištiestomis kojomis ir sulenktomis per alkūnes rankomis. Griaučių ilgis — apie 172 cm. Kairėje pusėje, 10 cm nuo šlaunikaulio, išilgai griaučių, gulėjo gana stambus geležinis plačia profiliuota plunksna ietigalis (7 pav., 2). Jo įmovoje išlikę medinio koto puvėsiai. Mirusiojo juosmens srityje rasta geležinė diržo sagtis, o dešiniajame šone, ties dilbio kaulu, gulėjo geležinis kovos peilis (7 pav., 10). Pagal įkapes kapas turėtų priklausyti IV—V m. e. amžiui.

Iš vietos gyventojų gautas ilgas apdegęs ietigalis, rastas čia prieš 6 metus. Ietigalis, atrodo, vėlyvas, todėl reikia manyti, kad čia būta ir kitų laikotarpių kapų.

VILKIAUTINIO (VARĖNOS RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1973 M.

PRANAS KULIKAUSKAS

Vilkiautinio kaimo laukuose iki mūsų dienų išliko retas ir įdomus senkapis — iš akmenų krauti pilkapiai. Šis pilkapynas plačiau žinomas jau nuo 1913 m., kada jį tyrinėjo lenkų archeologas Stefanas Krukovskis [1]. Čia, į vakarus nuo Bedugnio ežero, būta didžiulio pilkapyno. S. Krukovskio sudarytame planelyje pažymėta apie 150 pilkapių [2]. Tada senkapis priklausė Aukštosios dvareliui ir buvo vadinamas milžinkapiu. Vėliau (iki 1950 m.) senkapis priklausė Vilkiautinio gyventojui valstiečiui Viktorui

[1] **S. Krukowski**, Cmentarz ciałopalny, bez popielnic w Wysokiem (w pow. Sejnejskim). — „Swiatowit", t. XI, Warszawa, 1913, p. 1—13.

[2] Ten pat, pav. 1.

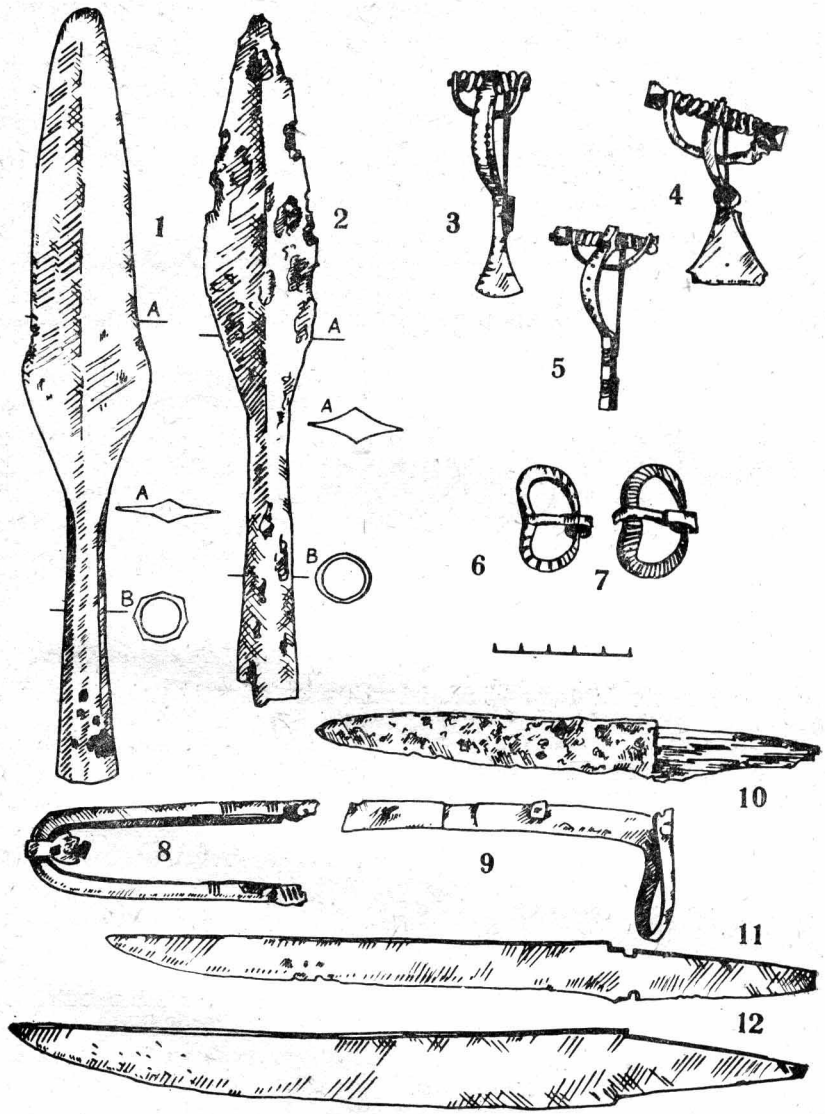

7 pav. Papiškių ir Vilkiautinio pilkapių radiniai: 2 ir 10 iš suardyto Papiškių pilkapio; 1, 6—9 ir 11 — Vilkiautinio pilkapio 2 kapas Nr. 1; 3 ir 5 — Vilkiautinio pilkapio 2 kapas Nr. 2; 4 — Vilkiautinio pilkapio 3 kapas Nr. 2; 12 — Vilkiautinio pilkapio 1 kapas Nr. 2

Šimkoniui, kurio sodyba stovi ir dabar rytiniame pilkapyno pakraštyje, o laukas imtas vadinti „krūsnijomis" arba tiesiog „krūsnimis". Šiuo metu senkapis priklauso Liškiavos kolūkiui, kuris įsikūręs Vilkiautiniuose. Senkapio apsaugai kolūkis yra išskyręs apie 2 ha žemės plotą. Tačiau paliktas plotas nesutampa su senkapio ribomis. 1913 m. daug pilkapių būta nuo dabar išskirto ploto į pietus ir į šiaurę. Jų sampilai ilgainiui buvo suardyti, ariant ir nuo jų nurenkant akmenis. Dabar išlikusių pilkapių liekanų bėra apie 30.

Senkapio vieta kalvota. Didžiausia kalva yra saugomo ploto viduryje. Iš S. Krukovskio sudaryto planelio ir žmonių pasakojimų matyti, kad ir joje būta pilkapių. Žmonės priduria, kad kalvos aukščiausioje vietoje buvę du keturkampiai akmenų grindiniai. kurių dabar nebėra. Kitos, žemesnės, kalvelės yra nuo didžiosios į šiaurę ir į rytus. Tarp šių kalvų esančiuose kloniuose bei arti jų ir buvo pilkapiai.

Pilkapiai išsiskiria lauke tebekyšančiais akmenimis arba kiek aukštesne kalvele. Buvęs lauko savininkas pasakoja, kad visą „krūsnijų lauką" ardavęs, o akmenis rinkdavęs, iš čia išvežęs ir pardavęs ne mažiau kaip 1000 m^3 akmenų. Pasak jo, krūsnys yra buvusios didelės, aukštos, kartais sukrautos vien iš akmenų. Tai patvirtina ir Lietuvos TSR Kultūros ministerijos mokslinės metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos archyve saugoma 1935 m. nuotrauka[3].

S. Krukovskis 1913 m. kapinyno rytinėje ir pietinėje dalyje kasinėjo 21 ar 22 pilkapius [4]. 1973 m. Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto Lietuvos TSR istorijos katedra ištyrė čia dar 4 pilkapius — krūsnis ir dalį vieno ilgojo pilkapio.

1973 m. tyrinėti pilkapiai

1973 m. tyrinėti tie pilkapiai, kuriems grėsė sunaikinimas. Saugomo ploto vakarinėje dalyje du pilkapiai buvo ariamoje dirvoje, nepaisant to, kad laukas turėjo būti paliktas nedirbamas. Per vieną pilkapį eina lauko keliukas, jungiąs Aušrinės kaimo sodybas su Vilkiautinio centru.

Pilkapis Nr. 1. Pilkapis Nr. 1 buvo grupės šiaurės vakariniame pakraštyje, prie pat keliuko. Pasakojama, kad seniau čia būta nemažos krūsnies. Apardytas sampilas apie 5,5 m skersmens ir apie 60—90 cm aukščio, supiltas ne visai lygioje vietoje. Sampilo paviršius pasidengęs velėna, iš jos kyšo akmenys. Nuimant velėną, beveik visur aptikti akmenys. Jų nebuvo tik rytinėje sampilo dalyje. Gana tankiai akmenų rasta pietinėje ir vakarinėje pilkapio pusėje. Akmenys didoki, pabirę palaidai, išvartyti. Ypač išvartyti sampilo pakraščiuose. Vienas didžiulis akmuo rastas vakarinėje

[3] Negatyvo Nr. 1512—1—252. Ji paskelbta, žr. „Kultūros barai", 1973, Nr. 5, p. 43.

[4] „Swiatowit", t. XI, pav. 1; tyrinėti pilkapiai plane pažymėti I—XXII.

pilkapio dalyje. Iš viso tyrinėto pilkapio plote surinkta apie 800 akmenų.

Pilkapio sampile aptikta ir smulkių degėsių. Daugiau jų rasta rytinės dalies E—G—6 kvadratuose, kur jie konstatuoti tuoj po velėna ir ėjo per visą sampilo storį. Pilkapį ištyrinėjus, nustatyta, kad jis piltas iš smėlingos žemės ir akmenų. Akmenų čia būta bent 2—3 eilės. Aplink sampilą prie pagrindo ėjęs akmenų vainikas. Pilkapis buvęs apskritas, išvartyti akmenys gulėjo 6—7 m skersmens plote. Beveik pilkapio viduryje, įryčiau, rasti du sudegintų mirusiųjų kapai.

Kapas Nr. 1. Kapas aptiktas kv. F—6, tuoj po velėna, 28 cm gilumoje, po 84×26 cm dydžio akmenų krūvele. Plotelio šiaurės vakarinėje pusėje vienas šalia kito buvo padėti 5 akmenys, o pietrytinėje pusėje — 3 akmenys. Deginti kauliukai papilti 38×28 cm dydžio plotelyje ir aptverti minėtais akmenimis. Po kauliukais surastas dar vienas akmuo. Deginti kauliukai sudaro 6—8 cm sluoksnelį. Virš jų padėtas sulenktas geležinis kovos peilis, viršūne į šiaurės rytus. 1 cm žemiau jo įkotės, tarp kauliukų, rasta diržo sagtis. Sprendžiant iš atskirų stambesnių degintų kaulų ir įkapių, reikia manyti, kad čia palaidotas vyras. Sudegusių kaulų tarpe galima buvo atpažinti kaukolės, galūnių, šonkaulių ir kitus kaulus.

Kapas Nr. 2. Šitas kapas aptiktas šalia kapo Nr. 1, F—G—6—7 kvadratų ribose, bet 16—20 cm giliau. Kaulai aptikti 30 cm skersmens plotelyje, aptvertame 5 akmenimis. Akmenų viršūnės pastebėtos 30—40 cm gilumoje. Galutinai akmenys atidengti 50 cm gilumoje. Jie sudėti ratu, kurio skersmuo — 70 cm. Jų dydis apie 13×10×16, 28×19×11 cm ir pan. Virš sudegusių kaulų krūvelės padėtas geležinis kovos peilis (7 pav., 12), ietigalis ir diržo sagtis. Peilis gulėjo viršūne į pietus. 9 cm į vakarus nuo jo padėtas geležinis ietigalis, viršūne į šiaurę. Tarp peilio ir ietigalio gulėjo geležinė diržo sagtis. Sudegintų kaulų čia kur kas daugiau negu kape Nr. 1, krūvelės viduryje jų sluoksnelis siekė iki 8 cm storio. Po sudegintais kaulais giliau buvo šviesi nejudinta žemė.

Pilkapis Nr. 2. Pilkapiu Nr. 2 pavadintos krūsnies liekanos, nutolusios nuo pilkapio Nr. 1 į pietvakarius apie 35—40 m. Pilkapis Nr. 2 yra palikto saugojimui ploto vakarinės pusės viduryje, ariamame lauke. Čia būta gana daug krūsnių. Išliko tik kelių krūsnių žymės nuo šio pilkapio į pietus, pušynėlyje, aukščiausio kalno vakarinėje papėdėje. Pilkapio Nr. 2 vietoje būta gražios krūsnies. Dabar išlikusi tik 40—50 cm aukščio ir 5—6 m skersmens kalvelė.

Pilkapį Nr. 2 ištyrinėjus, nustatyta, kad jo struktūra yra buvusi tokia pat, kaip ir pilkapio Nr. 1. Tyrinėjant sampilą, vietomis dar aptiktos 2—3 eilės akmenų. Ypač daug akmenų išliko sampilo pakraščiuose. Sampilo žemėse rasta smulkių angliukų, nesudariusių atskiro sluoksnio ar žymesnių plotelių. Akmenys gana dideli: apie 25×18×20, 35×28×23 cm ir pan.

Pilkapyje aptikti du dar nesuardyti sudegintų mirusiųjų kapai.

Kapas Nr. 1. Kv. F—G—5 55—60 cm gilumoje buvo pastebėti pavieniai deginti kauliukai ir trijų akmenų viršūnės. Akmenys buvo padėti virš sudegintų kaulų. Kauliukai buvo papilti 50 cm skersmens plotelyje. Virš jų sudėtos gana gausios apdegusios įkapės. Rastas profiliuota plunksna ietigalis, padėtas viršūne į šiaurės vakarus (7 pav., 1). 1 cm žemiau ietigalio viršūne į šiaurės rytus ir ašmenimis į pietryčius buvo padėtas geležinis kovos peilis (7 pav., 11). Peilio įkotė beveik lietė ietigalį. Po peiliu rastas jo buvusių makščių apkalas (7 pav., 8, 9). Tarp ietigalio ir apkalo gulėjo geležinė diržo sagtis (7 pav., 6). Po visomis įkapėmis gulėjo geležinė lankinė ilgakojė segė. Segės kojelė užbaigta nedideliu laipteliu. Apie 6 cm į šiaurę nuo peilio padėta antra geležinė diržo sagtis (7 pav., 7). Sudeginti kaulai buvę supilti lygioje vietoje ant nejudinto grunto. Jie sudarė 6—8 cm storio sluoksnelį.

Kapas Nr. 2 aptiktas šalia pirmojo, kiek įpiečiau. Sudeginti kauliukai buvo supilti 55×75 cm dydžio plotelyje ir sudarė 4—6 cm storio sluoksnelį. Virš jų gulėjo didokas kiek apdegęs kovos peilis, viršūne į šiaurę ir ašmenimis į rytus. Kiek žemiau jo surasta geležinė lankinė segė nedidele trikampe kojele ir gana ilgu liemenėliu (7 pav., 3). Prie peilio įkotės galo surasta geležinė diržo sagtis.

Pilkapis Nr. 3. Šis pilkapis nutolęs nuo pilkapio Nr. 2 į pietus per 10 m. Jis buvo ariamo lauko pietiniame pakraštyje, todėl jo šiaurinis pakraštys buvo ardomas, ariant lauką. Žemės paviršiuje jis išsiskyrė apie 40 cm aukščio kalvele, kurios paviršiuje buvo matyti paskiri akmenys ir išlupinėtų akmenų duobės. Kalvelė šiaurės—pietų kryptimi buvo apie 6,6 m, o rytų—vakarų kryptimi — 7 m skersmens.

Ištyrus šio pilkapio liekanas, nustatyta, kad jis buvo įrengtas taip pat, kaip ir aukščiau aprašytieji. Jo statybai naudota daug akmenų. Daugiau akmenų išliko jo vakarinėje pusėje. Atskirose sampilo vietose dar pasitaikė ir 2 akmenų eilės. Atrodo, kad pagrindą juosė akmenų vainikas, kuris geriausiai išsilaikė C—3 kvadrate. Akmenys čia buvo išdėstyti vienas šalia kito gražiu puslankiu. Akmenų dydis toks pat, kaip ir kitų pilkapių, 30×25×15, 35×30×15 cm ir pan. Atskiri geriau išsilaikę akmenų plotelių konstatuoti kvadratuose A—7—8 ir C—F—6—7. Nors pilkapio sampilas smarkiai apardytas, ir šiame pilkapyje surasti du sudegintų žmonių kapai.

Kapas Nr. 1. Kapo liekanos konstatuotos kv. F—4 jau 20—30 cm gilumoje nuo išlikusio sampilo paviršiaus. Čia surastas pailgo trikampio formos, 27×24×10 cm dydžio akmuo, prie kurio aptikta pavienių smulkių sudegintų kauliukų ir geležinė diržo sagtis. Kapelis suardytas, ariant krūsnį ir imant iš jos akmenis.

Kapas Nr. 2. Kapas aptiktas kv. E—4 apie 40—50 cm gilumoje, po akmenimis. Vienas akmuo buvo apie 40×33×7 cm dydžio. Aplink jį rasti 7 kiti akmenys. Deginti kaulai čia, kaip ir kituose kapeliuose, papilti į 60 cm skersmens, 4—6 cm storio krūve-

lę, ant nejudinto grunto. Virš jo padėtos įkapės: kovos peilis, jo makščių viršutinės dalies apkalas, geležinė lankinė trikampe kojele segė (7 pav., 4) ir geležinis sulaužytas ietigalis profiliuota plunksna. Jo plunksnos viršūnė nulaužta ir padėta rytinėje ietigalio pusėje. 28 cm į pietryčius nuo ietigalio padėta segė, kojele į vakarus. Žemiau segės rastas kovos peilis, gulėjęs viršūne į pietvakarius, ašmenimis į vakarus. Tarp peilio įkotės ir ietigalio rastas minėtas suplotas makščių apkalas. Visos įkapės apdegusios.

Pilkapis Nr. 4. Pilkapiu Nr. 4 pavadintas žemas kauburėlis pačiame kapinyno viduryje, šiauriniame jo pakraštyje, prie lauko keliuko į Vilkiautinį, apie 90 m į vakarus nuo sodybos. Per pilkapį važiuojama, dėl to jis labai suplokštėjęs. Ištyrus paaiškėjo, kad čia būta apie 10—12 m skersmens krūsnies. Surasta daug akmenų, vietomis konstatuotos net 2—3 jų eilės, pastebėta smulkių degėsių, bet jokio kapo nei įkapių nerasta. Galimas dalykas, kad šį, kaip vieną didesnių pilkapių, bus tyrinėjęs 1913 m. S. Krukovskis.

Pilkapis Nr. 5, arba **ilgasis pilkapis.** Į Vilkiautinio pilkapių formų įvairumą dėmesį atkreipė jau S. Krukovskis. Sunku pasakyti, kuo galima paaiškinti šį pilkapių įvairumą. Galėjo taip atsitikti todėl, kad pilkapynas ilgą laiką buvo ardomas. Tačiau reikia sutikti su tuo, kad čia būta ir neįprastų formų pilkapių. Ypač įdomus ilgasis pilkapis, išlikęs pilkapyno rytinės dalies pietrytiniame kampe. Jis pažymėtas S. Krukovskio sudarytame situacijos planelyje ir išsiskiria žemu, bet ilgu pylimėliu — nugara, kurios paviršiuje kyšo vieno kito akmens viršūnės. Šiaurės vakarų—pietryčių kryptimi jis yra apie 40 m ilgio. Jo plotis 4 m, aukštis apie 40—60 cm. Pasakojama, kad šis pylimėlis-nugara anksčiau buvo žymiai ilgesnis (apie 100 m ilgio), bet buvo suardytas, nurenkant akmenis, išardyta jo pietrytinė dalis.

Norint išsiaiškinti šio pylimėlio-nugaros paskirtį, jo viduryje buvo iškastas 8×5 m dydžio plotas. Jau nuimant velėną, užkliudyti akmenys. Jie čia, kaip ir pilkapiuose, krauti 2—3 eilėm. Po akmenų grindiniais čia, kaip ir pilkapiuose, esama sudegintų mirusių kapų. Tyrinėtoje dalyje rasti du kapeliai.

Kapas Nr. 1 aptiktas kv. D—E—2—3 ribose, 75—80 cm gilumoje nuo pylimėlio paviršiaus aukščiausioje vietoje. Pašalinus dvi akmenų eiles 30—40 cm skersmens plotelyje, aptikta sudegintų kauliukų, tarp kurių surastos dvi geležinės diržo sagtys. Atrodo, kad čia vaiko kapas.

Kapas Nr. 2. Šis kapelis surastas kv. D—3, taip pat apie 75—80 cm gilumoje, po akmenų grindiniais. Smulkūs kauliukai čia rasti nedideliame plotelyje. Tarp jų aptikta žalvarinės skardelės gabaliukų ir susilydžiusio žalvarinio dirbinio fragmentas (greičiausiai segės, nes išlikęs tarsi įvijos virbas). Atrodo, kad ir čia yra vaiko kapelis, kadangi sudegintų kaulų rasta nedaug ir jie smulkūs.

Iš viso to galima spėti, kad pylimėlis slepia kolektyvinius sudegintų mirusiųjų kapus, bet apie tai plačiau galima bus kalbėti, galutinai jį ištyrus.

Trumpos išvados

Vilkiautinio pilkapynas yra vienas įdomiausių šios Lietuvos TSR teritorijos dalies laidojimo paminklų. Nors laikas ir žmonės jį sužalojo, bet jis išlaikė daug įdomių archeologinių duomenų, leidžiančių pažinti kai kurias materialinės kultūros istorijos sritis.

1973 m. ištirtuose pilkapiuose rasti sudegintų žmonių kapai, po du kiekviename pilkapyje. Sprendžiant iš įkapių, tai daugiausia vyrų kapai. Tik ilgajame pilkapyje rasti vaikų kapeliai. Kapuose surasta gana įdomių įkapių (7 pav.), kurių plačiau paanalizuoti nėra galimybės. Galima tik pažymėti, kad kapams būdingi dideli profiliuota plunksna ietigaliai, kovos peiliai, geležinės įsmaugtos diržo sagtys rantelėtais lankeliais ir lankinės trikampe kojele segės. Pagal rastas įkapes kapai datuojami V—VII a.

Artimiausioje ateityje reikėtų ištirti dviejų pilkapių liekanas rytinės dalies šiauriniame pakraštyje, arti sodybos, du pilkapius sode, prie pat gyvenamo namo, ir plačiau patyrinėti ilgąjį pilkapį. Atkreiptinas dėmesys į aukščiausią, medžiais apaugusią kalvą, kurioje būta keturkampių akmenų grindinių.

BAUBONIŲ—MUSTENIŲ (TRAKŲ RAJ.) PILKAPYNO TYRINĖJIMAI 1973 M.

ALGIRDAS GIRININKAS

Baubonių—Mustenių pilkapynas yra Trakų rajono Rusakalnio apylinkėje, Baubonių ir Mustenių kaimų riboje. Išliko 16 pilkapių, kurie išsidėstę 4 grupelėmis. Tai rodytų, jog čia yra buvęs didesnis pilkapynas. Kadangi tarybinio ūkio laukai melioruojami, Trakų istorijos muziejus 1970 ir 1973 m. tyrinėjo šį pilkapyną.

1970 m. buvo ištirtas I grupės pilkapis Nr. 1. Po iš dalies iš akmenų krautu sampilu duobėje rasti žmogaus griaučiai su VI—VII a. įkapėmis [1].

1973 m. buvo ištirti dar 4 pilkapiai. Visi jie buvo gerokai apardyti — kasinėti lobių ar senienų ieškotojų.

Dalis pilkapio Nr. 2 (I pilkapių grupėje) nuarta. Nuėmus viršutinį žemės sluoksnį, tarp akmenų rasta anglių gabaliukų. Kapo nerasta, matyt, jis buvo taip pat nuartas.

II grupėje tyrinėtas smarkiai apardytas pilkapis Nr. 1. Jo aukštis galėjo siekti apie 1 m, o skersmuo — 3,5 m. Nuėmus sampilą, kuris buvo iš smėlio ir akmenų, atidengta apskrita, akmenimis grįsta aikštelė, kurios skersmuo buvo 2,6 m. Ant akmenų grindinio rastos dvi puodo šukės grublėtu paviršiumi, o šalia — krūve-

[1] **D. Andrašiūnaitė,** Mustenių—Baubonių pilkapių (Trakų raj.) tyrinėjimai 1970 m.— Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1970 ir 1971 metais, Vilnius, 1972, p. 36—37.